Մուրատեան Վարժարանը երկրորդական վարժարան մ'ըլլալով՝ աշակերտները կ'առաջնորդէ դէպի բարձրագոյն ուսումներուն եւ մասնագիտական ճիւղերուն. ուստի հոն արձանագրուող աշակերտը պէտք է որ նախակրթարանի ուսում առած ըլլայ Մխիթարեան միւս նախակրթական դպրոցներուն մէջ, ինչպէս Կ. Պոլիս, Տրապիզոն, Պարտիզակ կամ Արեւելքի միւս երկիրներուն մէջ։ Վարժարանի Տեսչութիւնը տարուան ընթացքին ընտրելով բարեկիրթ եւ ուշիմ աշակերտները՝ կը փոխադրէ Մուրատեան Վարժարան, Փարիզ, կամ եթէ փափաքին՝ Վենետիկ, Ռափայէլեան։

Մանուկներուն մէջ միշտ վառ պահելու համար ուսման սէրը եւ բարի նախանձը, Տեսչութիւնը տարուան ընթացքին, բացի տարեկան պարգեւաբաշխութենէն, ամէն եռամիս հարցաքննութեան օր մը կը կազմակերպէր, եւ այդ առիթով, պարագային համաձայն, կը հրաւիրէր Ֆրանսացի կամ ազգային անձնաւորութիւններ ու կը վարձատրէր բարեկիրթ եւ յառաջադէմ աշակերտները, անոնց մէջ ներշնչելու համար պարծանքի եւ մեծութեան հոգին։

Ուսումնական շրջանը կը տեւէր 5–6 տարի։

Ուսման աւանդուած նիւթերն են.

Բարոյագիտութիւն, հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն, թուրքերէն, իրաւագիտութիւն, վաճառականութիւն, բնական գիտութիւն, փիլիսոփայութիւն, ճարտարապետութիւն, վիմագրութիւն, քաղաքական տնտեսութիւն, մեքենականութիւն, աշխարհագրութիւն, պատմութիւն, հաշուետումար, նկարչութիւն, երաժշտութիւն, երգ։

Ամբողջացնելու համար ստորեւ կը դնենք 1850ի ուսուցիչներուն անունները եւ աւանդած նիւթերը.

Հ. Գաբրիէլ Այվազովսքի.— Բարոյագիտութիւն, փիլիսոփայութիւն, հայերէն, գրականութիւն։

Հ. Ամբրոսիոս Գալֆայեան.— Աշխարհագրութիւն եւ պատմութիւն։

Պր. Դանիէլ, Կեդրոնական Վարժարանէն.— Թուաբանութիւն, բնագիտութիւն, բնալուծութիւն։

Պր. Տը Ֆրէն, փաստաբան.— Իրաւագիտութիւն, քաղաքական տնտեսութիւն։

Պր. Պոնտեն.— Ֆրանսերէն։

Պր. Ժաֆ–էնբրի.— Գծագրութիւն նկարչութիւն։

Պր. Կարտէս, ճարտարագէտ.— Ճարտարագիտութիւն։

Պր. Ֆոշէօ.— Ձայնական եւ գործիական երաժշտութիւն։

Պր. Տիւփիւի.— Մարզանք։

Հայկական ուսումները կ'ապահովեն Տեսչութեան Հայրերը։

Հայ ազգը, Ազա Սամուէլ Մկրտիչ Մուրատեանի եւ իր ազնուազարմ ընտանիքին հայրենասիրութեան է որ կը պարտի այս կրթական օրրանի հիմնարկութիւնը Եւրոպայի մէջ, ուր Հայերը անխտիր ազատութիւն եւ իրաւունք ունին դաստիարակելու հոն իրենց զաւակները։

Վարժարանին Տեսչութիւնը յանձնուած է, Բարեբարի բացայայտ կամքին ու փափաքին համաձայն, Վենետիկի հայ կրօնաւորներուն, այսինքն Մխիթարեան Միաբանութեան։

Սամուէլ Մուրատեան լաւ ըմբռնած էր թէ անձի մը արժէք տուողը եւ ազնուացնողը իր ուսումնական պաշարն է բարոյական առողջ սկզբունքներու վրայ հիմնուած։ Համոզուած էր թէ Եւրոպայի մէջ ուսանելով՝ իր ազգը վերակայութիւն մը պիտի ունենար Արեւելքի միւս ազգերուն վրայ։

Առաջին շրջանի քառորդ դարու ընթացքին Մուրատեան Վարժարանի կատարած դերը ազգային տեսակէտով, կը փաստեն այն բոլոր դէմքերը՝ որոնք եղան այդ ճուլարանէն։ Ան չկրցաւ պահել անընդհատաբար այդ ոլացքը, վասնզի չներեցին քաղաքական պարագաները, բայց տասնեակ տարիներ յետոյ վերածնաւ նոյն թափով, եւ հաւասարապէս կարողացաւ մրցակցիլ Փարիզի Բարձրագոյն վարժարաններուն հետ եւ վերապահել նոյն փայլը եւ նոյն համբաւը։

* * *

«Մուրատեան Վարժարանի աշակերտները իրենց ապրելակերպին վրայ կը կրեն յատուկ դրոշմ մը ծանրութեան, պատշաճութեան, պարզութեան, անկեղծութեան, բարոյականի եւ աշխատասիրութեան՝ որ Փարիզի ոչ մէկ աշխարհիկ վարժարաններու մէջ կարելի է հանդիպիլ։ Ձենք վախեր ըսելու՝ թէ ուրիշ նման ո՛չ մէկ վարժարանի մէջ նկատած ենք այնքան յարգանք օրէնքին հանդէպ, ջանասիրութեան եւ կրօնական պարտականութիւններու, քան այս Հաստատութեան աշակերտներուն մօտ։ Այս բոլորը կրնան վկայել հաւասարապէս Վերսայլի կամ Փարիզի մեր բոլոր գործակիցները, որոնք առիթն ունեցած են գտնուելու այս հետաքրքիր եւ համակրելի երիտասարդութեան մէջ»։

(Ժամանակակից վկայ մը)